

ביאורים

התפילה מועילה לכל תחומי החיים. תמיד קיימת האפשרות להתפלל על כל דבר שמבקש לבנו. לעתים אנו מתפללים שהקב"ה ימחל וישכח לנו עוונות, ולעתים אנו מתפללים שהקב"ה יזכור לנו ברית אבות. אין בתפילה קיבעון, אלא יש בה דינמיות שמשתנה לפי נושא התפילה.

רעיון זה מלמד אותנו שהתפילה מבטאת את הקשר שלנו לה'. לדוגמה, כאשר אדם מקבל מכה ברגל - אם יחשוב לעצמו שאין זה אלא מקרה, יש לו שתי אפשרויות: או להתעצבן מכך או להתעלם ולהמשיך כרגיל. אך אם ישם לבו לכך שיש בזה קריאה אלוהית אליו, או אז יפנה עיניו לשמים וישאל: מדוע זה קרה לי? כעת המכה ברגל קיבלה משמעות, היא הפכה להיות פוטנציאל לקשר בין האדם לה'. בין אם בתפילה ובין אם בשאלה - נוצר קשר חדש. לכן השכר על התפילה לא ממוקד וספציפי כמו שאר המצוות, אלא שכר הכולל את כל המעלות הטובות.

"ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיה וחסרתה מחלה מקרבה: לא תהיה משפלה ועקרה בארצה את מספר ימיה אמלא". בעקבות העבודה שנעבוד את ה' נוכח לברכה בפינסה, לבריאות, לפריין ולאריכות ימים.

איזו עבודה אפשר לעבוד לה? הביטוי 'עבודה' כלפי הקב"ה לכאורה אינו שייך, שהרי מעסיק צריך פועלים, אך הקב"ה אינו זקוק לנו. נראה שהביטוי של עבודה לה' כוונתו היא להיות תלוי בה', כמו עובד ומעביד. בתפילה אנחנו מודים: "על ניסך שבכל יום עמנו", על ניסים שאנחנו אפילו לא מודעים אליהם. אנחנו פונים לקב"ה שימלא משאלות לבנו לטובה. בכך אנחנו מבטאים את התלות הגמורה שלנו בה' בכל דבר ודבר.

"איזו היא עבודה שבלב, הוי אומר זו תפילה". עבודת התפילה מכוונת כנגד הלב, החשוב שבאיברים. ללב אין תפקיד עצמי אלא תפקיד כללי, הוא מזרים דם לכל איבר ולכל תא בגוף בכל רגע. התפקיד הכללי מזכיר לנו את מנצח התזמורת: אין לו כלי נגינה ביד, אך בכל זאת ההרמוניה של המוזיקה תלויה בו. כך גם בתפילה יש היכולת לסייע ולרומם את כל רובדי החיים, ולכן מדמה רבי יוסף אלבו את התפילה לתרופה הגדולה שמרפאת את כל החוליים. התפילה שייכת לכל בני האדם, בכל המקומות בכל המצבים ובכל הזמנים.

הרחבות

• התפשטות הגשמיות

לפיכך בארו שהעבודה הזאת היא התפלה שהיא העבודה שבלב. התפילה אינה "צפצוף הזרזר והתוכי" (כוזרי ב, כד), אלא 'עבודה שבלב'. השולחן ערוך כותב כי בתפילה על האדם לבוא אל התפשטות הגשמיות (אורח חיים צט), כלומר שכחה מצרכיו הגופניים. מקור דבריו ברבנו יונה, המלמד כיצד יש לעמוד בתפילה: "צריך שיתן עיניו למטה וליבו למעלה, כלומר שיחשוב בליבו כאילו עומד בשמים ויסיר מליבו כל תענוגי העולם הזה וכל הנאות הגוף, וכענין שאמרו הקדמונים כשתרצה לכוין פשוט גופך מעל נשמתך. ולאחר שיגיע לזו המחשבה יחשוב גם כן כאילו הוא עומד בבית המקדש שהוא למטה, מפני שעל ידי זה תהיה תפילתו רצויה יותר לפני המקום" (פירוש על פסקי הרי"ף, ברכות כב:).

נוסח התפילה שלנו הפונה ישירות אל הקב"ה מלמד אותנו על הצורך של התפילה לנבוע ממקום פנימי, מהלב. אדם השוכח מכל צרכיו הגשמיים מתעלה מעל עצמו ונוגע בלבו, היינו ברצונו.

ר' צדוק מבאר כי מדרגה זו קרובה לנבואה, ולמרות שהנבואה בטלה ישנה אפשרות לזכות בכוח התורה למדרגה זו. כמו שאמרו בגמרא שהנבואה לא ניטלה מהחכמים [בבא בתרא יב.]. ומסיים דבריו כי עיקר הדבקות בה' היא בכוח הדבקות בתורה [צדקת הצדיק רי].

התפילה מועילה גם לדברים הפכיים

ואם פן התפלה היא כמו הצרי הכולל שהוא מועיל לכל החליים ולכל הארסים הן חס והן קר, לא פשאר מיני התריא"ק שהם מועילים לחלאים פרטיים בלבד, יש מהם לארס חס ויש מהם לארס קר בלבד, ולא נמצא אחד מהם מועיל לסם החס והקר ולחליים הפכיים אלא התריא"ק הגדול בלבד. וכן התפלה תועיל לכל הדברים ואפלו לדברים הפכיים, שהרי משה אמר בתפלתו: "זכר לאברהם" וגו' [שמות לב, יג], ואסף אמו: "אל תזכר לנו עונות ראשונים" וגו' [תהלים עט, ח], נמצא שתועיל אל הזכירה ואל השכחה, ולא נמצא מצוה שתועיל לכל הדברים אלא התפלה, ולזה מה שבארו רבותינו זכרונם לברכה [בבא קמא צב:] שמה שנוזכר בפתוב: "ועבדתם את ה' אלהיכם" וגו' [שמות כג, כה], שהעבודה ההיא אינה עבודת הקרבנות שהיא במקום מיחד אבל היא עבודה שהיא בכל מקום, ואי אפשר גם פן שתהיה פעבודת העבד לאדון, שהשם יתברך אינו מצטרף אל עבודת זולתו, ולזה תהיה העבודה הזאת בהכרח שיהיה האדם מזכיר שבחיו של מקום ומפיר שהכל בא מאתו ומבקש צרכיו מפניו בהיותו מתחנן לפניו ומודה שאין לו עוזר וסומך מפלעדין, וזו היא העבודה אליו.

תועלת 'ועבדתם את ה' אלהיכם'

ולפי שמצאו בפסוק שהוא ובבא אחריו ארבעה דברים כוללים משגים על ידי התפלה, ולא נמצא זולתה מן המצוות ומן העבודות שתועיל לכך, לפיכך בארו שהעבודה הזאת היא התפלה שהיא העבודה שבלב, שאנחנו נמצא שנאמר בעבודה הזאת: "וברך את לחמך ואת מימיה" וגו' [שמות כג, כה], ונמצא בימי דוד שהועילה לרעב כמו שאמרנו, וכן "והסירותי מחלה מקרבך" בחזקיה, ו"לא תהיה משפלה ועקרה בארצה" בחנה, ו"את מספר ימיה אמלא" בחזקיה וב' ישראל בעגל, "את אימתי אשלח לפניך" וגו' בחזקיה עם סנחריב מלך אשור ומחנהו. ונמצא גם פן תועיל התפלה לכל הצרות, כמו שנגררה מתפלת שלמה: "דבר כי יהיה, רעב כי יהיה, שדפון ארבה וירקון כל נגע וכל מחלה" [מלכים א ח, לז]. ותועיל גם פן להנצל מצרה ומהגלות, נאמר ב' ישראל בהיותם במצרים: "ויצקו ותעל שועתם אל האלהים" וגו' [שמות ב, כג], "וישמע אלהים את נאקתם" וגו' [שמות ב, כד], וכן דניאל ועזרא בתפלתם עלו ישראל מן הגלות.

נמצא גם פן שהתפלה היא כמו הצרי הכולל כל מיני התחלואים ומועיל לכל הגופים, ועל פן תועיל לכל מיני האנשים, אמר שלמה: "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' ובא והתפלל" וגו' [מלכים א ח, מא-מג]. ותועיל גם פן אפלו לרשעים גמורים, כמו שנוזכר בפרק ששה עשר מזה המאמר מענין תפלת מנשה:

הצרי - התרופה. התריא"ק - מין ממיני התרופות. אבל - אלא. היא - התפילה. תהיה העבודה הזאת בהכרח - מוכרחים להסביר שהעבודה המדוברת היא התפילה. וב' ישראל בעגל - גזירת הכליה על ישראל התבטלה באמצעות התפילה.